

3. Bovenkant donkerbruin met vlekjes *hero. L.* (Fig. 46)
 Bovenkant voorvl. okergeel met zwartbruine rand, achtervl. bruin . . . *arcania. L.* (Fig. 46)

SATYRUS

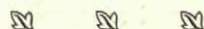
1. Bovenzijde donkergrijs 2
 Bovenzijde bruingrijs met gele vlekken 3
 2. Onderzijde met witten band *hermione. L.* (Fig. 43)
 Onderzijde zonder witten band *statilinus. Hufn.* (Fig. 43)
 3. Op de bovenzijde 2 groote oogen *semele. L.* (Fig. 43)
 Op de bovenzijde meer en kleinere oogen *arethusia. Esp.* (Fig. 43)

EPINEPHELE

1. Bovenzijde der achtervl. in 't midden donkergeel *tithonus. L.* (Fig. 45)
 2. Bovenzijde der achtervl. bruingrijs *jurtina. L.* (Fig. 45)

(Wordt vervolgd).

J. C. CETON.

DE BUTSKOP (HYPEROODON ROSTRATUS MULL.) VAN EGMOND.

Zonder twijfel is het in den loop der jaren aan Dr. van Deinse gelukt, belangstelling voor de Cetaceën in ons land te wekken. In zijn uitgebreide dissertatie geeft hij de geschiedenis van alle strandingen, voor zoover die in ons land bekend geworden zijn. Een zeer interessante en boeiende publicatie, maar waaruit ook blijkt, dat we van vele strandingen slechts enkele fragmentarische gegevens hebben. Trouwens wanneer we de literatuur, die er over Cetaceën bestaat, doorzien, blijkt ook telkens weer, dat er vele, dikwijls heel gewone dingen zijn, waarvan we bij deze dieren eigenlijk nog niets weten. Slechts over antarctische vinvisschen wordt de laatste jaren, vooral om hun economisch belang, door de verschillende Discovery-expedities hard gewerkt; van de rest weten we soms nauwelijks, hoe zij er uitwendig uitzien. Gedeeltelijk ligt de schuld natuurlijk daaraan, dat we nu eenmaal niet dagelijks in staat zijn, „walvissen te gaan zien”. Aan den anderen kant mogen we dan ook geen gelegenheid laten voorbij gaan, wanneer deze zich voordoet.

Op 31 Augustus 1935 was C. Kupers uit Bloemendaal zoo vriendelijk, mij mede te deelen, dat bij Egmond aan Zee tusschen paal 40 en 41 een walvischachtig dier aangespoeld was van ruim 4 meter lengte. Het dier was 29 Augustus nog levend op het strand gekomen. Daar 4 meter een maat is, die slechts zelden door den tuimelaar, die tegenwoordig aan onze kust als gewoon is te beschouwen, bereikt wordt, was het nog meer de moeite waard, eens te gaan zien, met welke Cetacea we hier te maken hadden. Den volgenden dag in Egmond komend, bleek, dat nog slechts weinigen het dier gezien hadden en vertelde men ons, dat volgens een paar visschers de „visch” 2,5 km ten zuiden van het dorp lag. Toen wij er bij kwamen bleek direct, dat we met de negende aan onze kust bekend geworden butskop te maken hadden. Het dier was nog in een vrij behoorlijken staat, hoewel het rottingsproces reeds had ingezet. In de huid was op verschillende plaatsen gesneden en in de omgeving van den bek was het dier sterk bebloed. Na kleurnotities gemaakt en verschillende maten genomen te hebben, belden we Prof. Boschma op, om te vragen, het dier voor het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden te laten bergen. Ondertusschen was de stranding meer bekend geworden en steeds meer Egmonders en late badgasten gingen naar den „visch” kijken, zoodat het noodig leek, een wachtsman aan te nemen, om vandalisme te voorkomen. Klaas Schol, een prachtig type van een oude

Fig. 1. *Belangstelling voor de Wetenschap op 't strand van Egmond.*

zeeman, werd daarvoor aangewezen en hij heeft zich uitstekend van zijn taak gekweten. Alleen heeft hij volgens zijn eigen verhaal tegen de mensen staan liegen, tot hij het zelf geloofde. Tegen een paar dames, die hem vroegen, of zoo'n beest ook wel eens menschen aanviel, had hij verteld, dat het zeer waarschijnlijk was, dat er nog een paar inzaten. Mijn oorspronkelijk plan, om naar het dier terug te gaan en verschillende dingen beter te bekijken, moest vervallen daar ik Prof. Boschma pas zeer laat kon bereiken. Pas den volgenden dag kwam ik er weer, nu vergezeld van 3 preparateurs van het museum, den heer Slijper en den heer Eyma, burgemeester van Egmond aan Zee, die zich sterk voor het geval interesseerde en van wien ik vooral bij het regelen van het vervoer zeer krachtadigen steun ondervond. Het ontbindingsproces bleek een buitengewoon snel verloop te hebben genomen, de geheele huid was vet van het naar buiten tredende traan, dat in straaltjes op den grond liep, de kleurverdeling was geheel verwaagd, op verschillende plaatsen borrelden gassen door gaten in de huid naar buiten, van de karakteristieke keelgroeven was bijna niets meer te zien. De preparateurs togen direct met groote voortvarendheid aan het werk; in 2 uur was het cadaver vervoerbaar gemaakt en het kwam 's avonds nog in Leiden aan. Gelukkig kon de heer Slijper tijdens het werk voor zijn proefschrift verschillende anatomische notities maken, die hij den volgenden dag in Leiden kon voortzetten. Het hart en de lever werden voor zijn werk naar Utrecht opgezonden.

Dit wat de berging betreft. Volgens de mededeelingen van verschillende Egmonders was de butskop achter een thuisvarende logger zwemmende, voor de kust gekomen. In den ochtend van 24 Augustus werd hij voor het eerst gezien ongeveer 5 km ten zuiden van Egmond door een schipper van een zeilvlet, die met badgasten op weg was naar Castricum. Op den terugweg had een nieuwe ontmoeting plaats en volgens den schipper was er toen al te zien, dat er met het dier iets niet in orde was, daar hij zich zeer langzaam bewoog. De bemanning heeft hem toen een zwaar anker op den kop gegooid, dat bij de keel vastgreep en waardoor het dier op zijn

rug gekanteld werd. Om ongeveer 5 uur 's middags werd het weer 3 km noord van Egmond gesignaleerd tusschen de banken, vermoedelijk meegenomen door den opkomenden vloed. Later verscheen hij voor Egmond in de nabijheid van baders, die ijlings het strand opzochten. Jongens hebben toen vanuit een vlet het beest met roeispanten bewerkt, waarna het veelgeplaagde dier verdween en niet meer gezien werd, tot het op 29 Augustus aanspoelde. De sterk bebloede bek getuigde van de ruwe behandeling en in Leiden bleek, dat de beide jukbogen en de onderkaakshelften op eenige plaatsen waren gebroken. Verder eveneens 2 linker- en 6 rechterribben en de doornuitsteeksels van 4 wervels.

Wat vroegere *strandings* op de Nederlandsche kust betreft, hiervoor kan ik verwijzen naar Dr. van Deinsse's dissertatie, waarin hij de eerste 7 strandingen bespreekt; nadien is er nog een exemplaar aangespoeld te Waarde (Z.) waarover Strijbos in dit tijdschrift (1932) berichtte.

De *vorm* week niet af van de beschrijvingen, die hierover bestaan. De rug was zoowel voor als achter de rugvin sterk gekield, hetgeen ook op de foto duidelijk uitkomt. Onder den kop bevonden zich de karakteristieke keelgroeven en naast de geslachtsopening 2 duidelijke melkgroeven. Pas bij sectie te Leiden bleek het dier een *jong* ♂ te zijn.

De *maten*, die ik genomen heb waren de volgende:

Totale lengte	405 cm
Punt snuit-voorhoofd.	15 cm
Hoogte voorhoofd	14 cm
Punt snuit-mondhoek.	25 cm
Mondhoek-oog.	28 cm
Punt snuit-voorste basis rugvin	221 cm
Basis rugvin.	26 cm
Voorrand rugvin (bandmaat)	34 cm
Hoogte rugvin.	16 cm
Breedte staartvin	88 cm
Punt onderkaak-inplanting borstvin.	80 cm
Lengte borstvin	48 cm
Breedte borstvin bij oksel.	11 cm
Grootste hoogte heele dier	± 75 cm
Lengte keelgroeven.	35 cm
Midden staart-anus.	132 cm
Anus-geslachtsopening	10 cm
Lengte geslachtsopening.	± 17 cm
Lengte melkgroeven	± 17 cm
Anus-navel	75 cm
Punt snuit-spuitsgat.	46 cm

Uitwendig waren geen *tanden* te zien; te Leiden werd aan de voorzijde van iedere onderkaakshelft 1 flinke tand van 2,1 cm lengte en 0,7 cm basale breedte vrij geprepareerd, die in diepe tandkassen waren weggezonden. Verder werden langs de kaken geen rudimentaire tandjes, die bij het dier uit Waarde zoo duidelijk zijn, aangetroffen.

Het *bekken*, dat te Leiden te voorschijn kwam, bestond uit 2 spoelvormige, zeer slap kraakbeenige staafjes van 5,2 cm lengte, die spoedig nadat ze uit de spiermassa's vrij gekomen waren, tot vormlooze zwarte strengetjes verschrompelden.

De *kleur* van de bovenzijde, inclusief de onderzijde van den staart en een klein gedeelte van de onderzijde direct daarvoor, was glanzend zwart, de onderzijde van kop en den buik hadden een geelwitte kleur. Daartusschen bevond zich op het midden der flanken iets boven de borstvinnen een sepia-bruine strook, die de inplanting der borstvinnen omvatte. Een ander jong ♂ van 4.20 m lengte, dat in 1927 in het noorden van Texel aanspoelde en waarvan de heer M. A. Koekkoek een gekleurde afbeelding vervaardigde, is nog lichter van kleur. Dit dier vertoont zelfs op den rug niet het minste zwart, maar is ook hier donker sepia-bruin getint. De afgrenzing

DE BUTSKOP (*HYPEROODON ROSTRATUS MULL.*) VAN EGMOND 19

ten opzichte van den lichten onderkant is practisch gelijk aan dien van den Egmondschen butskop.

Deze kleurverdeling is interessant, daar in de literatuur steeds de meening gevonden wordt, dat jonge butskoppen bijna geheel zwart zijn. Waarschijnlijk berust deze meening voornamelijk op opgaven van David Gray, den kapitein van de „Eclipse”, een walvischvaarder, die een seizoen lang uitsluitend butskoppen jaagde en van deze seizoenjacht een zeer levendig geschreven verslag geeft (1882). Volgens Gray dan worden jonge dieren,

naarmate ze ouder worden, steeds lichter, dieren van hoogen ouderdom zijn bijna geheel wit. Men vindt deze opgaven bij latere auteurs steeds bijna ongewijzigd terug Southwell (1883), Collett (1906), Millais (1906), Freund (1932). Millais beschrijft zelfs, hoe bij de jonge donkere dieren lichte vlekken in het zwart ontstaan, die dan later samenvloeien. Alleen Harmer (1918) meent te moeten twijfelen aan dit vaste schema, naar aanleiding van een vondst in Engeland van een butskop, die 4,75 m lang was en licht gekleurde kopzijden vertoonde. Nu is het Egmondsche dier stellig zeer jong, daar de verbeening van het skelet nog niet voltooid was, de werveluitsteeksels waren aan de uiteinden nog geheel kraakbeenig. Deze beiden, aan onze kust aangespoelde, jonge dieren geven dus een geheel andere kleurverdeling, te zien, dan men afgaande op de

literatuur, zou verwachten. Merkwaardig in dit verband is nog, dat het exemplaar, dat in 1930 bij Waarde aanspoelde, van het zeer donkere type was, zooals op Koekkoek's gekleurde afbeelding in het Rijksmuseum te Leiden te zien is. Dit was een dier van 5,30 m lengte en waarschijnlijk dus vrij veel ouder dan de twee zoo juist genoemde dieren.

Een exemplaar van ongeveer dezelfde lengte spoelde in 1846 bij Zandvoort aan en werd zeer uitvoerig door Vrolik (1848) bewerkt. Als lengte van dit dier geeft hij 7,639 Ned. ellen, dat is dus 5,27 m, verder zegt hij: „De algemeene kleur is zwart-

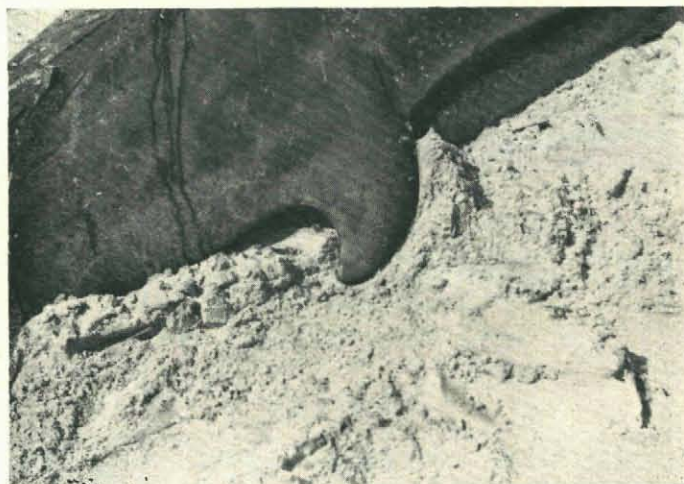

Fig. 2. De rugvin van de Butskop.

Fig. 3. De kop van de Butskop met een van de karakteristieke keelgroeven.

achtig, maar de bek, zoowel aan boven- als onderkaak is grijs-loodkleurig, met een eenigszins paarsachtige doorschemering”.

Wat moeten we hiervan nu denken? Men zou afgaande op deze gegevens haast gaan veronderstellen dat zeer jonge dieren licht gekleurd zijn, dat ze daarna zeer veel donkerder worden om op lateren leeftijd weer lichter te worden. Of bestaan er misschien aanzienlijke individuele variaties bij den butskop? Laten we voorloopig maar vaststellen, dat het in de literatuur gegeven schema in zijn algemeenheid stellig niet juist kan zijn en tevens dat er nog groote hiaten in onze kennis van deze groep bestaan, zoodat iedere stranding van groot belang kan zijn en niet verloren mag gaan.

G. C. A. JUNGE.

LITERATUUR.

- COLLETT, R., 1906. Nogle Meddelelser om Naebvalen (Hyperoodon) og Hvidfisker (Delphinapterus). Bergens Mus. Aarborg no. 6.
 DEINSE, A. B. v., 1931. De fossiele en recente Cetacea van Nederland.
 FREUND, L., 1932. Die Tierwelt der Nord- und Ostsee, Lief. 22, Cetacea.
 GRAY, D., 1882. Notes on characters and habits of the bottlenose whale. Proc. Zool. Soc., London.
 HARMER, S. F., 1918 en 1927. Report on Cetacea, Brit. Mus., 5 en 10.
 KÜKENTHAL, W. G., 1900. Die Wale der Arktis. Fauna arctica, Bd. 1, Lief. 2.
 MILLAIS, J. G., 1906. The mammals of Great Britain and Ireland, vol. 3.
 SOUTHWELL, T., 1883. On the beaked or bottlenosed whale. Trans. Norfolk and Norwich Nat. Soc., vol. 3.
 STRIJBS, JAN P., 1932. Strandvondsten. De Lev. Natuur. Jrg. 37.
 VROLIK, W., 1848. Natuur- en Ontleedkundige beschouwing van den Hyperoodon. Nat. Verh. Holl. Maatsch. van Wet., Haarlem.

DE BOKKEN-ORCHIS ZAAIT ZICH UIT!

In de jaargang XXXVI, blz. 138 van dit tijdschrift, vinden de lezers een artikel van mijn hand, waarin ik de vondsten van Bijen- en Bokken-Orchis op Voorne beschreef, de eerste een vondst van Mosterddijk uit Rockanje, de tweede, één van mij.

De Bijen-Orchis is achteruit gegaan. Door de algehele uitroeiing van de konijnen is het gras veel sterker gegroeid dan vroeger, zodat dit *mogelijk* een oorzaak is van een minder gunstige bestaansmogelijkheid voor deze orchidee. De ervaring met andere soorten, *Anacamptis* en *Epipactis latifolia*, leert dat minder konijnen en meer grasgroei gunstig is voor de orchideeën, maar de mogelijkheid van een ongunstige invloed van de nogal sterke grasgroei in het zeer kalk- en slibrijke Voornse zand, mag toch niet weggecijferd worden. Ernstiger lijkt mij de beschadigingen aan de plant, die bij afwezigheid van konijnen, niet anders dan door fasanten toegebracht kunnen zijn, welke zeer talrijk zijn in dit gebied. Hoe het ook zij, het aantal van 12 stuks op twee groeiplaatsen is gereduceerd tot een drietal planten op één groeiplaats en in de naaste omgeving is, ondanks nauwkeurig nazoeken van het terrein, nog geen jonge plant gevonden. Wat niet wegneemt, dat dit nog plaats kan hebben, want met de Bokken-orchis hadden we er ook reeds aan gewanhoopt. Het gerucht ging reeds, dat het enige exemplaar, ondanks de afrastering tegen de konijnen, ook verdwenen was.

De bloei was in het jaar van de vondst in 1931, een zeer behoorlijke. In 1932 was deze iets zwakker. In beide jaren heeft de plant zaad gegeven, nadat deze in het eerste jaar ten overvloede met stuifmeel van een Fransche bloem, welke op de biologische tentoonstelling in Arnhem geweest was, bestoven was. In het tweede jaar gaf de bloem echter zonder deze hulp rijkelijk zaad.